

Eğitim Düzeyi Yüksek Suriyelilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Sorunlarının Toplumsal Kabul ve Uyum Açısından Değerlendirilmesi: Kayseri Örneği

Evaluation of Socio-Economic and Cultural Problems of Highly Educated Syrians in terms of Social Acceptance and Adaptation: The Case of Kayseri

Pelin Şatıroğlu Güldalı^{1*}

Zehni Özmen²

* Sorumlu yazar

Corresponding author

¹ Öğr. Gör., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Lec., Kütahya Dumlupınar University, Turkey

pelinn.satiroglu@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-6675-7204>

²Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Türkiye

Assist. Prof. Dr., Erciyes University, Turkey

zehni@erciyes.edu.tr

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-4587-8987>

Makale geliş tarihi / First received : 13.09.2021

Makale kabul tarihi / Accepted : 05.01.2022

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

1- Makaleye katkı oranı eşittir ancak makalenin dergiye sunumu ve takip edilmesi sürecini birinci yazar yürütmüştür.

2- Bu çalışma Erciyes Üniversitesi Sosyoloji Anabilimdalı'nda yapılan "Kayseri'de Yaşayan Eğitim Düzeyi Yüksek

3- Suriyelilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Sorunları: Toplumsal Kabul ve Uyum Açısından Bir Değerlendirme" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

4-Bu makalede etik kurul izni alınmasını gerektiren bir durum olmamakla birlikte tez çalışması için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden 23.08.2016 tarihli ve 62103649-604-02-02-E.33180 sayılı resmi yazı ile izin alınmıştır.

5-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

This article was checked by *Turnitin*. Similarity Index 8%

Atf bilgisi / Citation:

Şatıroğlu-Güldalı, P. & Özmen, Z. (2022). Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlarının toplumsal kabul ve uyum açısından değerlendirilmesi: Kayseri örneği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 346-373.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı geçici korumanın eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler için anlamını, onların göç sürecini nasıl deneyimlediklerini ve bu süreçte yaşadıkları sorunları anlamaktır. Savaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyeliler kendi içlerinde farklı dil, din, etnik kimlik, inanç ve kültüre sahip olmalarıyla birlikte farklı eğitim düzeyi, mesleki donanım ve becerilere sahiptirler. Bu bağlamda eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin farklı ihtiyaç ve beklentilere sahip, göç sürecini farklı deneyimleyen bir grup olduğu ifade edilebilir. Göç sürecinde eğitim durumu ve çeşitli mesleki becerilerin göç edilen ülkeye aktarılması kaynak ülke ve hedef ülke arasındaki siyasi ilişkiler ve göç edilen ülke politikaları ile bağlantılıdır. Birçok göçmen aldıkları eğitim ve mesleki donanımlarından farklı olarak genellikle emek yoğun ve düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu anlamda Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin yaşadıkları sorunları anlamının, hem farklı kültürlerle birlikte yaşama pratiği açısından hem de gelecekte eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerle ilgili göç alanında yapılabilecek çalışmalar için literatüre katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler

Eğitim Düzeyi Yüksek Suriyeliler, Toplumsal Kabul, Uyum, Suriyelilerin Vatandaşlığı.

ABSTRACT

The aim of this study is to understand the meaning of temporary protection for highly educated Syrians, how they experience the migration process and the problems they face in this process. Syrians who had to immigrate to Turkey due to the war have different language, religion, ethnic identity, belief and culture, as well as different education levels, professional equipment and skills. In this context, it can be stated that Syrians with a high level of education are a group with different needs and expectations and experience the migration process differently. In the migration process, the transfer of educational status and various professional skills to the country of origin is related to the political relations between the source country and the destination country, and the policies of the emigrated country. Many immigrants generally have to work in labor-intensive and low-paid jobs, unlike the education and professional qualifications they receive. In this sense, it is thought that understanding the problems experienced by the highly educated Syrians who had to migrate to Turkey is important both in terms of the practice of living together with different cultures and in terms of contributing to the literature for the studies that can be done in the field of migration regarding the Syrians with high education levels in the future.

Keywords

Syrians with High Education Level, Social Acceptance, Adaptation, Citizenship of Syrians.

GİRİŞ

2011 yılında Tunus'ta başlayan, kısa sürede diğer Arap ülkelerine de yayılan Arap Baharı olarak adlandırılan toplumsal hareketlerin etkisiyle Suriye'de başlayan iç savaş ve çatışmalar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları kitlesel olarak çevre ülkelere göç etmeye başlamış, göçün yöneldiği ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Öncelikle geçici koruma sağlanan ve sınır illerde oluşturulan geçici barınma merkezlerinde barınma, beslenme, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçları karşılanan Suriyeliler, göç eden nüfusun zamanla artması nedeniyle geçici barınma merkezlerinden çevre şehirlere doğru göç etmeye başlamıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)'nin verilerine göre Türkiye'de geçici koruma sağlanan 3.583.584 göçmenin yalnızca 63.518'i geçici barınma merkezlerinde yaşamakta, 3.520.066 kişi çeşitli farklı illerde yaşamaktadır. Suriyelilerin yoğun oldukları şehirler başta İstanbul olmak üzere, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa'dır. Suriyelilerle ilgili *din kardeşliği*, *misafirlik*, *geçicilik* söylemleri sıklıkla kullanılmış ve Suriyeliler, olağanüstü hallerde acil ihtiyaçların geçici olarak sağlanmasını amaçlayan, göç edenlerin uluslararası koruma taleplerinin bireysel değerlendirilmediği geçici koruma statüsü verilmiştir. Suriyelilere verilen geçici koruma statüsü, uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınan *geri göndermeme ilkesi* temelinde Türkiye'de kalış hakkı ve eğitim, sağlık, sosyal yardım gibi temel sosyal hizmetlerden faydalanma hakkı sağlamıştır. Ancak geçici koruma statüsünün, toplumsal kabul ve uyum konusunda başta ayrımcılık olmak üzere çalışma hayatına ve toplumsal hayata katılım, iletişim problemleri gibi çeşitli sorunlara yol açtığı göz önünde bulundurulduğunda (Erdoğan, 2015; 2018) Suriyelileri, ev sahibi toplumun vicdanına bırakması ve hak temelli bir yaklaşımdan mahrum bırakması açısından gündün güne korumasız ve güvencesiz hale getirdiği ifade edilebilir.

Uluslararası göç çok boyutlu bir olgudur ve bu süreçte göç edenler hem kendi ülkelerini hem de göç ettikleri ülkeleri pek çok açıdan etkilerler. Sosyo-demografik ve sosyo-kültürel açıdan kendi içlerinde oldukça farklılaşan göçmenler, gittikleri ülkeye dilleri, yaşam biçimleri, inançları ile gitmekte; ırk, dil, din, etnik kimlik vb. açılardan farklılaşmalarının yanında mesleki nitelik ve beceriler açısından da farklılaşmaktadırlar. Bu bağlamda eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, farklı sosyo-demografik ve sosyo-kültürel özelliklere, niteliklere ve becerilere sahip bir gruptur ve göç sürecini nasıl deneyimlediklerinin araştırılması önemlidir. Bu kapsamda çalışma dört kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda kavramsal çerçeve oluşturulacak ve araştırmanın 2017 yılında yapılmış olmasından dolayı bulguların daha iyi anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi amacıyla toplumsal kabul ve uyumu konu alan daha güncel araştırmalar özetlenecek, sonrasında eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin sosyal, ekonomik ve hukuki durumları hakkında bilgi verilecek ardından araştırmanın yöntemi ve bulgularına yer verilecek ve son olarak araştırma sonuçları değerlendirilecektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: ULUSLARARASI GÖÇ VE SURİYELİ GÖÇMENLER

Göç etmek en temelde bir hareketliliği ifade etmektedir ve bu hareket ulus devlet sınırları içinde ya da sınırları arasında gerçekleşebilmektedir. Erder (2006, s. 15)'e göre, "bütün yer değiştirmeler, anlamlı bir uzaklık ve etki yaratacak" bir süre içerisinde gerçekleşiyorsa "göç" olarak kabul edilmektedir. Göç hareketini anlamak amacıyla uzun yıllardır çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bunlardan en bilinenleri Ravenstein'in göç yasaları, kesişen fırsatlar kuramı, çekici-itici etmenler kuramı, merkez-çevre kuramı ve ağ kuramıdır. Bu beş göç kuramı, göçün

nedenleri hakkında farklı açıklamalar getirmiş ve göç sürecinde bireyi etkileyen farklı faktörler olduğunu ortaya koymuştur. Ravenstein (1885), göç kararının en önemli nedeninin ekonomik olduğunu ve mesafeye göre şekillenebileceğini, Kesişen Fırsatlar Kuramı (Stouffer, 1940) daha çok bireylerin göç etme kararına odaklanarak uluslararası göç hareketlerinde mesafenin bu kararı etkileyebileceğini, İtme Çekme Kuramı (Lee, 1966) ise bireyin yaşadığı yerdeki itici ve göç etmeyi düşündüğü yerdeki çekici faktörleri göz önünde bulundurularak göç etme kararının verildiğini ifade etmektedir. Merkez-Çevre Kuramı (Massey vd., 1993)'na göre göç hareketleri kapitalist ülkeler tarafından sömürülmekte olan çevre ülkelerden kapitalist merkez ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Ağ Kuramı'nda ise diğer kuramlardan farklı olarak göç kararını etkileyen ekonomik etkenler, çekici faktörler ve fırsatlar gibi yapısal nedenlerden çok göç sürecinde göçmenin aktif rolü vurgulanmaktadır. Buna göre göçmenlerin menşei ülkeleri ve göç ettikleri ülkeler arasında kurdukları bağlar göçün devamlılığına pozitif bir etkide bulunmaktadır (Çağlayan, 2006; Ela-Özcan, 2017; Massey vd., 1993). Göç kuramlarının genellikle göç edilen yerin mesafesi, bu yerde kalınan süre, göçün nedenleri, göç edilen yerin ekonomik ve idari durumu, göç edenlerin kişisel özellikleri, cinsiyetleri, etnik kimlikleri, göç edilen yerdeki sosyal ağlar ve akrabalık ilişkileri vb. gibi unsurlardan yola çıkılarak mikrodan makroya çeşitli düzeylerde oluşturulduğu görülmektedir (Ela-Özcan, 2017).

Uluslararası göç, bir ulus devletten diğerine gerçekleşen sürekli bir nüfus hareketini ifade etmekle birlikte hareket (göç) edenlerle kalanlar arasındaki mal ve bilgi alışverişi devam etmektedir (Faist, 2003). Ulus devletler göç edenleri hukuki olarak çeşitli kategorilere ayırmakta ve bu ayırım onların göç ettikleri ülkedeki kaynaklara erişimlerini belirleyici olabilmektedir.

Türkiye'nin göç rejimine bakıldığında düzenli/düzensiz göç ayırımının olduğu görülmektedir. Türkiye'de yasal biçimde kalmayı, başka bir ifadeyle kayıt altında olmayı (ikamet izni olarak) ifade eden düzenli göç hareketlerini profesyoneller, öğrenciler ve emekliler gerçekleştirmektedir. Mülteci ve sığınmacı göçünü ise sınırların yasal olmayan biçimde aşılması söz konusu olduğundan düzensiz göç kategorisinde değerlendirmek mümkündür (İçduygu, Erder & Gençkaya, 2014). Suriyelilerin göç hareketinin can güvenliği nedeniyle ülkelerini terk ettiklerinden mecburi göç, göçün hacmi açısından değerlendirildiğinde kitlesel göç, açık kapı politikası nedeniyle çoğunun kayıt altına alınmadan göç etmelerinden düzensiz göç olarak nitelendirilmesi mümkündür. Bilindiği gibi çoğu Suriyeli göçmen Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra kayıt altına alınmıştır. Başka bir ifadeyle düzensizliğin düzenli hale getirilmesi söz konusu olmuştur. Erder (2017)'e göre devlet çeşitli söylemlerle Suriyeli göçmenleri meşrulaştırmış ve daha önce gelen göçmenlerden daha görünür hale getirmiştir. Bilindiği gibi Türkiye'ye göç eden Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmiştir. İç savaş gibi büyük çaplı şiddet olayları sonucu yerinden edilen kişilerin, kalıcı çözümler sağlanana kadar korunmasını amaçlayan geçici korumanın ilk olarak 1970'lerin ortasında Asya'da uygulandığı görülmektedir (Koyuncu, 2014). Geçici koruma ile kitlesel göç hareketi ilişkilidir. Türkiye ilk etapta Suriyeliler göçünün hacmi büyük olduğundan göç edenlerin bireysel sığınma prosedürlerine dahil edilmediği geçici koruma statüsü sağlayarak Suriyelilerin temel hizmetlere acil erişimlerini sağlamıştır. Ancak Suriyelilerin ilk göç hareketlerinin üzerinden 10 yıl geçtiği göz önünde bulundurulduğunda bu hukuki statünün geçerliliğinin tartışmalı ve belirsiz hale geldiği ifade edilebilir.

Suriyelilerin Toplumsal Kabul ve Uyumuna Dair Çalışmalar

Bu araştırma 2017 yılında yapıldığından araştırma sonuçlarının daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla Suriyelilerin toplumsal kabul ve uyumuna dair yapılan araştırmalara yer verilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda toplumsal kabul ve uyumla ilgili araştırma amacı, yöntemi ve araştırma sonucuna dair bilgiler tablo biçiminde sunulmuştur:

Tablo 1. Suriyelilerin Toplumsal Kabul ve Uyumuna Dair Çalışmalar

Araştırma Konusu	Yöntem	Sonuç	Yazar/ Yazarlar
İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumlar	Karma yöntem	Suriyelilere yönelik ayrımcı, ötekileştirici söylem ve tutumlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.	(Morgül, Savaşkan, & Mutlu, 2021)
Elazığ'da Suriyeli sığınmacılara karşı ekonomik, güvenlik, uyum, sosyo-kültürel vb. konulardaki bakış açısı	Nitel araştırma yöntemi	Yerel halkın Suriyelileri işsizliğin, kira artışlarının, suç oranlarının artmasının nedeni olarak gördükleri ve dil, kültür ve yaşam tarzı farklılığı gibi nedenlerle Suriyelilerle yaşamaya uyum sağlayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.	(Budak, Demir, Tan, & Sarı, 2017)
Türk toplumunun Suriyelilere yönelik tehdit algılarını incelemek	Nitel araştırma yöntemi (içerik analizi)	Türk toplumunun Suriyeli sığınmacıları, sosyal ve ahlaki düzene, kültürel yapıya, güvenliğe, ekonomik işleyişe, temel hizmet alanlarına erişime tehdit olarak gördüğü sonucuna ulaşılmıştır.	(Ekici, 2019)
Yerel halkın Suriyelilere yönelik tutumunu etkileyen demografik değişkenlerin incelenmesi	Nitel araştırma yöntemi	Suriyelilere yönelik tutumların medeni durum, eğitim durumları ve gelir düzeylerinden etkilenmediği, yaş ve cinsiyet açısından ise anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre kadınların Suriyelilere yönelik tutumları erkeklere daha olumludur.	(Yiğit-Özüdoğru & Kan, 2021)
Suriyeli sığınmacıların Türkiye ile ilgili tutumlarını incelemek	Nitel araştırma yöntemi	Kampta kalan Suriyelilerin İstanbul'da kendi imkânlarıyla kalanlara göre Türkiye ile ilgili olumlu tutuma sahip oldukları, özellikle eğitim düzeyi yüksek olanların, bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı az olan Suriyelilerin Türkiye'de yaşanan problemlerin Suriyelilerden kaynaklanmadığına dair görüş bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.	(Kabaklı-Çimen & Ersoy-Quadir, 2021)
Göç sürecine katılan bireylerin, bütünleşme düzeyleri,	Nitel araştırma yöntemi	Sığınmacıların kentsel ve kültürel bütünleşmeye açık oldukları, yerel halka karşı olumlu tutum ve algı	(Yalçın, 2019)

Türkiye ve Sakarya'ya karşı olan bakış açıları ve geleceğe dönük beklentilerinin neler olduğunu ortaya koymak			içinde oldukları, ancak dil ve ekonomik sorunların toplumsal bütünleşmeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte gelecek beklentileri açısından vatandaşlık almanın önemli olduğu, kendi ülkelerindeki sorunlarının biteceğine dair inançlarının düşük olduğu ve Türkiye'de kalma konusunda daha istekli oldukları araştırma sonucunda ulaşılan bir diğer bulgudur.	
Türkiye'de Yükseköğretim Kurumlarında görev yapan Suriyeli akademisyenlerin perspektifinden sığınmacıların süreçte yaşadıkları sorunları anlamak	Nitel araştırma yöntemi	Suriyeli akademisyenlerin Türkiye'nin Suriye politikasını olumlu bulduğu ancak yabancılar için yasal düzenleme yapılmasını bekledikleri, Suriyelilerin ekonomik olarak bir fırsat olduğu, sığınmacılara vatandaşlık verilmesi gerektiği, dil ve ekonomik sorunların en büyük zorluklar olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır.	(Uzman & Tösten, 2016)	
İstanbul'a yerleşen Suriyeli mültecilerin dinsel entegrasyonu ve toplumsal uyumunu incelemek	Nitel araştırma yöntemi	Suriyelilerin Türkiye'deki dini yaşantı ve kültürü daha özgürlükçü ve daha biçimsel bulduğu, dini sosyalleşme için dil ve kültür farklılığının sorun yarattığı, Suriyelerin çoğunluğunun ötekileştirdikleri veya dışlandıklarını sonucuna ulaşılmıştır.	(Akkır, 2019)	
Kayseri'de ikamet eden Suriyelilerin vatan algıları, savaş öncesi ve sonrası hakkındaki görüş ve düşüncelerini incelemek	Nitel araştırma yöntemi	Suriye'deki sosyal hayatın Türkiye'ye göre daha güçlü olduğu ve hayat pahalılığının daha az olduğu, Kayseri halkıyla genel olarak olumlu ilişkiler kurdukları ancak Kayserililerin onları işlerini ellerinden almakla, üniversiteye sınavsız girmekle vb. suçlayabildikleri görülmektedir.	(Tanrıverdi & Ulu, 2020)	
Suriyelilerin Ankara'ya uyumunu istihdama katılım ekseninde incelemek	Nitel araştırma yöntemi	Kayıt dışı, niteliksiz işlerde, düşük ücretle çalıştılarından dolayı kente bütünleşemedikleri, bu durumun hem konut ve barınma koşullarını hem de kentin sunduğu eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerden faydalanamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.	(Gürel-Üçer, Özkazanç, & Atılğan, 2018)	
Gaziantep ve Kilis'te yaşayan Suriyelilerin sosyal dışlanma deneyimlerini	Nitel araştırma yöntemi	Suriyeli sığınmacıların ekonomik, kültürel, mekansal, politik ve söylemsel düzeylerde sosyal	(Çağlar-Deniz, Ekinci, & Hülür,	

analiz etmek	yöntemi	dışlanmaya maruz kaldıkları sonucuna ulaşmıştır.	2016)	
Sakarya'daki Suriyelerin bakış açılarından yola çıkarak yerel halka uyumun ne durumda olduğunu anlamak	Nitel araştırma yöntemi	Suriyelilerin sosyo-kültürel, psikolojik ve hukuki boyutlarda olumlu değerlendirdikleri, ekonomik olarak ise düşük ücretle ve güvencesiz çalıştırıldıklarından dolayı uyum sağlayamadıklarını düşündükleri sonucuna ulaşmıştır.	(Akat, 2021)	
Sakarya Suriyelilere toplumsal değerlendirmek	halkının yönelik uzaklığını araştırma yöntemi	Nicel araştırma yöntemi	Yerli halkın Suriyelilere toplumsal uzaklık derecesinin yüksek olduğu ve bunun sonucunda ekonomik, kültürel, siyasal ve mekansal dışlanmaya maruz bırakıldıkları, mevcut koşullar değişse bile bu uzaklığın devam etmesinin muhtemel olduğu sonucuna ulaşmıştır.	(Yıldırımalp & Erdoğan, 2019)
Trabzon'daki mevcut durumlarını ve karşılaştıkları zorlukları itici-çekici faktörler kuramı açısından değerlendirmek	Nitel araştırma yöntemi	Araştırma sonucunda Trabzon'u çekici kılan faktörün dini benzerlikler ve kendilerini güvende hissetmek olduğu ancak yerel halkın kendilerine önyargılı davrandıklarından dolayı sağlıklı iletişim kurmanın güçleştiği sonucuna ulaşmıştır.	(Nalcı, 2019)	
Düzce'de Suriyelilerin düzeyleri, karşılaştıkları problemler ve toplumsal kabul durumlarını anlamak	yaşayan uyum araştırma yöntemi	Nitel araştırma yöntemi	Düzcelilerin öncelikle ekonomik olmak üzere yaşadıkları diğer sorunlardan Suriyelileri sorumlu tuttıkları, bu bağlamda toplumsal kabulün söz konusu olmadığı; Suriyelilerin de uyum sağlamakta zorlandıkları sonucuna ulaşmıştır.	(Yüksel & Aydemir, 2020)
Elazığ'da Suriyelilerin ekonomik ve kültürel uyumlarını, yerel halka etkileşim düzeylerini ve kente uyumlarını anlamak	yaşayan uyum araştırma yöntemi	Nitel araştırma yöntemi	Suriyelilerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve toplumsal sınıflarının uyum süreçlerini etkilediği ve barınma sorunu, ekonomik sorunlar yaşadıkları, bu açıdan uyum sorunları yaşadıkları ve yerel halkın Suriyelilerin kentsel alanda yer almalarından rahatsız oldukları sonucuna ulaşmıştır.	(Polat & Yılmaz, 2021)
Sınır kentlerdeki (Hatay, Kilis ve Gaziantep) yerel halkın toplumsal kabul ve uyum sürecine dair algı, tutum ve fikirlerini analiz etmek	(Hatay, Kilis ve Gaziantep) yerel halkın toplumsal kabul ve uyum sürecine dair algı, tutum ve fikirlerini analiz etmek	Nicel araştırma yöntemi	Araştırma sonucunda yerel halk ile Suriyeliler daha uzun ve yoğun bir bilikte yaşama deneyimi olmasına karşın toplumsal kabul ve uyumun gerçekleşmediği sonucuna varılmıştır.	(Ağcadağ-Çelik, 2021)

Kahramanmaraş halkının Suriyelilerin güvenlik ve ekonomik alanlara etkisi ve onlara yapılan yardımları nasıl değerlendirdiklerinin anlaşılması	Nicel araştırma yöntemi	Araştırmada yerel halkın, sayısal olarak artmaları, farklılıkları ve ekonomik olarak tehdit olarak görülmesi nedeniyle Suriyelilerin varlığından memnun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
--	-------------------------	---

Eğitim Düzeyi Yüksek Suriyeliler

Göçün ilk yıllarında eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin mesleki nitelik ve becerilerin kullanılması adına bir çalışma/uygulama yapılamadığından bu göçmen grubu, Avrupa ülkeleri, ABD vb. üçüncü ülkelere yeniden yerleştirme başvurularında bulunmuş, çoğunun başvurusu olumlu değerlendirilmiştir. BMMYK verileri değerlendirildiğinde Lübnan ve Ürdün'e göre Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin daha çok tarım ağırlıklı bölgelerden geldikleri ve göç eden eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin 2014-2016 yılları arasında Avrupa ülkelerine göç ettikleri anlaşılmaktadır. Ancak göç eden nüfus grubunun içinde az orana sahip nitelikli/kalifiye işgücünün (Erdoğan, 2018) kaybedilmek istenmemesi nedeniyle Türkiye bu sürece imtina ile yaklaşmıştır. Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin üçüncü ülkeye yerleştirilmelerine çekimsiz yaklaşılması onların yoğun bir çaresizlik ve arada kalmışlık duygusu yaşamalarına ve başta sosyo-ekonomik olmak üzere pek çok sorunla karşılaşmalarına neden olmuştur.

Birçok göçmen, göç edilen ülkede eğitim düzeyleri, mesleki donanımları ne olursa olsun marjinal olarak ifade edilen veya nitelik gerektirmeyen işlerde yasadışı ve güvencesiz biçimde çalışmak zorunda kalmaktadır. Jamil vd. (2016)'e göre, eğitim düzeyi yüksek göçmenler ekonomik zorluklar, piyasa koşulları ve çeşitli sınırlamalar, dil bilmemek veya iş deneyimlerinin olmaması gibi nedenlerle göç ettikleri ülkede daha düşük statü ve düşük ücretli işlerde çalışmayı kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Türkiye'ye göç eden eğitim düzeyi yüksek birçok Suriyeli için de benzer bir durum söz konusu olmuştur. Göç edenlerin eğitim durumları ve mesleki donanımlarını göç edilen ülkeye aktarabilmek, göç edilen ülkenin göç politikası, kanunları, menşei ülke ile göç edilen ülke arasında göçmenlerce geliştirilen ağlar ve ülkeler arasındaki siyasi ilişkilerle yakından ilişkilidir. Faist (2003)'a göre yerel bir sermaye olarak nitelendirilebilecek eğitim düzeyinin, göç edilen ülkeye toplumsal ve sembolik bağlara içkin olan sosyal sermaye olmaksızın aktarılması zordur. Sosyal sermaye ise iki ülke arasında çeşitli ağların oluşması ve gelişmesine bağlı uzun bir süreçtir. Üstündağ (2019) 'a göre, nitelikli göçmenler açısından kendi eğitim ve mesleki becerilerine göre iş bulmak sosyal ağlarının ne kadar güçlü olduğuna bağlıdır. Göçmenler eğitim düzeyleri yüksek olsa bile sosyal ağları zayıf istihdam konusunda dezavantajlı duruma düşmektedirler (Majerski, 2019). Göçmenlerin menşei ülkelerinde aldıkları eğitim doğrultusunda istihdam edilmeleri beşeri sermayelerini (dil ve iletişim becerileri vb.) kullanmaya ve sosyal sermayelerini sosyal ağlarla göç ettikleri ülkeye aktarabilmelerine ve hatta hangi ülkeden göç ettiklerine bağlı olduğu kadar, göç edilen ülkenin göç politikalarıyla da ilişkilidir. Bir ülkeye sığınma yoluyla ya da vizeyle ikamet izni alarak girmek, eğitim durumunun istihdam olanağı olarak aktarımını ve diploma akreditasyonunu etkileyebilmektedir (Mattoo, Neagu, & Özden, 2008). Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler açısından değerlendirildiğinde, göçün niteliği açısından (mecburi göç), göç alan ve veren ülke arasındaki siyasi ilişkilerin kötü olmasından, hukuki statülerinin

belirsizliğinden vb. dolayı bu yerel unsurların göç edilen ülkeye aktarılmasında zorluk yaşanmıştır. Bununla birlikte Türkiye'ye göç eden eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin çoğu Avrupa ülkelerine göç etmeyi tercih etmişlerdir.

Türkiye'de eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerle ilgili belki en önemli uygulama 2017 yılında başlatılan *İstisnai Vatandaşlık* uygulamasıdır. Nitelikli insanlardan faydalanmak amacıyla 2017 yılından itibaren başlatılan *İstisnai Vatandaşlık* uygulamasına göre, Türk vatandaşlığına alınması zaruri görülen kişilerin milli güvenlik ve kamu düzenini ihlal etmemek kaydıyla Cumhurbaşkanı kararıyla vatandaşlığa alınabileceği kabul edilmiştir. Ancak bu süreçte üçüncü ülkeye gitme ihtimalinin ortadan kalkması, Suriyelilerin içinden yeterince nitelikli kişi bulunamaması ve Türkiye toplumundan itirazlar gelmesi gibi sorunlarla karşılaşmıştır (Erdoğan, 2018). Özer (2015)'e göre, politikacılar tarafından Suriyelilere yönelik uzun vadeli ve kalıcılığı vurgulayan planların uygulamaya sokulması gerektiğinin fark edilmesi önemli olsa da yapılacak değişikliklerin 'vatandaşlık' bağlamının ötesinde bir yaklaşımla ele alınması ve bu yaklaşımın toplumsal açıdan kabulünün sağlanması da son derece önemlidir.

Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, farklı sosyo-demografik ve sosyo-kültürel özelliklere, niteliklere ve becerilere sahip bir gruptur ve göç sürecini nasıl deneyimlediklerinin anlaşılması birlikte yaşama pratiğinin geliştirilmesi açısından araştırılmaya değer bir konudur. Bu açıdan bakıldığında sosyolojinin temel konularından birinin insanların birlikte yaşam pratiklerini anlamak ve geliştirmek için araştırma yapmak olduğu düşünüldüğünde göç olgusunun birlikte yaşama pratiğine nasıl bir etkide bulunduğu anlaşılması önemlidir. Bu etkinin anlaşılması Mills (2007)'in ifade ettiği şekilde *toplumbilimsel düşün yeteneğine* bağlıdır. Bu yetenek, toplumsal olguları bireyin dar yaşam alanının ötesine geçerek toplumsal yapının unsurları olarak incelemeyi gerektirir ki sosyolojinin bir bilim dalı olarak doğması bu gereklilikten ortaya çıkmıştır. Wallerstein (2000) *sosyoloji kültürünün* oluşmasında etkili olan temel itici gücün, toplumsal grupların zaman zaman çatışma yaşamalarına rağmen nasıl olup da dağılmadan, bir düzen içinde bir arada yaşayabildiklerinin anlaşılması istenmesi olduğunu ifade etmektedir. Öncelikle bu amaçla yola çıkılan araştırmada eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin birlikte yaşam pratiklerinin ve bu süreçte yaşadıkları sosyo-ekonomik, kültürel sorunları, toplumsal kabul ve uyum sorunlarının anlaşılması araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin toplumsal kabul ve uyum konusundaki düşüncelerinin neler olduğunun, yaşadıkları sorunları nasıl anlamlandırdıklarının ve göç sürecinde hayatlarının nasıl bir değişime maruz kaldığının ayrıntılarının anlaşılması araştırmanın bir diğer amacıdır. Suriyelilerin yaşadıkları eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetlere erişim sorunları, dışlanma, ayrımcılık vb. konularda araştırmalar yapılmış olsa da eğitim düzeyi yüksek, kalifiye olarak nitelendirilebilecek Suriyeliler özelinde, onların özgül sorunlarının anlaşılması adına Türkiye'de yapılmış çok az çalışma vardır (bkz. Üstündağ, 2019). Bu açıdan gelecekte göç alanında eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerle ilgili yapılabilecek çalışmalar açısından literatüre katkı sağlaması araştırmanın diğer amacını oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Göç çalışmalarında yöntemsel açıdan iki farklı yönelimden bahsedilebilmektedir. Bunlar; göç olgusunun sonuçlarını ve etkilerini inceleyerek, göçün daha çok makro dinamiklerini ortaya koymaya çalışan çalışmalar ile ikinci olarak göçü yaşayanların deneyimleri üzerinden yola çıkarak göçün bireyin dünyasındaki anlam ve algısını ayrıntılı bir biçimde ortaya koymayı

hedefleyen çalışmalardır. İlk yaklaşımda göç süreci istatistiksel değerlendirmelere imkân sağlayacak niceliksel yöntem ve anket tekniğine dayanmaktadır. İkinci gruptaki göç çalışmaları ise büyük genellemeler yerine kesitler sunan, ayrıntıları anlamaya ilişkin zengin veri içeriğine sahip nitel araştırma tasarımına göre yapılmaktadır. Görüşmecileri araştırmaya dâhil ederek araştırma alanında uzun süre zaman geçirmek ve gözlemler yapmak günümüz göç araştırmalarında daha çok tercih edilmektedir (Kümbetoğlu, 2015). Bu bağlamda göç sürecinin eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler açısından ifade ettiği anlamın detaylarıyla ortaya konması için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş, araştırmayı gerçekleştirmek için 2016 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden izin alınmıştır.

Çalışma grubu

Araştırma kapsamında eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler en az lisans eğitimini tamamlamış kişiler olarak kabul edilmiştir. Araştırma kapsamında dokuzu kadın olmak üzere yirmi altı kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Katılımcılara tercümanlar, Kayseri'de Suriyelilerin kurduğu bir sivil toplum örgütünde çalışmakta olan kaynak kişiler ve katılımcıların yönlendirmeleri ile ulaşılmıştır. Araştırmaya katılanların cinsiyet dağılımına dikkat edilmiş ancak eğitim düzeyi yüksek olan kadınlara ulaşmakta zorluk yaşandığından dokuz kadına ulaşılabilmektedir.

Görüşme yapılan kişilerden on dokuzu lisans, biri önlisans eğitimi almış, bir kişinin yüksek lisans eğitimine Türkiye'de devam etmekte olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte araştırmaya katılan dört kişi yüksek lisans eğitimini, bir kişi de doktora eğitimini Suriye'de iken yarıda bırakmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Meslek grupları açısından değerlendirildiğinde öğretmen ve mühendis katılımcılar yoğunluktadır, bununla birlikte doktor, akademisyen, eczacı gibi farklı meslek gruplarından katılımcılara ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında görüşmecilerin seçilmesi sürecinde sadece eğitim durumu ve cinsiyetlerine odaklanılmış, yasal statülerine (geçici koruma veya ikamet izni olan) ve etnik kimliklerine (Arap, Türkmen, Çerkez, Kürt vb.) odaklanılmamıştır. Ancak görüşmeler sırasında Arap etnik kimliği dışında, Türkmen, Çerkez ve Kürt etnik kimliklerine sahip Suriyelilerden birer kişi olduğu anlaşılmıştır.

Veri toplama araçları

Araştırmada seçilen nitel araştırma yöntemi doğrultusunda derinlemesine görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yönlendirilen görüşmelerde, görüşme yapılan kişilerle tercüman aracılığıyla iletişim kurulmuştur. Görüşmecilerden beşi tercüman bulunmasına rağmen Türkçe konuşmak istemiş, bir kişi İngiliz Dili ve Edebiyatı eğitimi aldığını ifade ederek İngilizce konuşmak istediğinden görüşme İngilizce yapılmış, geri kalan yirmi kişi ile tercüman aracılığıyla iletişim kurulmuştur. Kültürel duyarlılık açısından kadınlarla yapılacak görüşmelerde talep edilmesi ihtimaline karşılık kadın tercüman da bulundurulmuştur.

Araştırma alanı ve veri toplama süreci

Araştırma 2017 yılında Kayseri'de yapılmış ve saha araştırması yaklaşık iki ay sürmüştür. Görüşmelerin bazıları Suriyelilere ait bir dernekte, bazıları görüşmecilerin evinde yapılmıştır.

Görüşmecilerin, evlerinde yapılan görüşmelerde daha rahat oldukları ve araştırma ekibini misafir ettikleri için mutlu oldukları gözlemlenmiştir.

Kadınlar görüşmeye eşleri ile birlikte katılmayı tercih etmiş, ancak paylaşımda bulunma ve kendilerini ifade etme konusunda sorun yaşamamışlardır. Bununla birlikte görüşme yapılan erkeklerden bazılarının, eşlerinin teşvikleri sonucu kamusal alanda ve işyerlerinde maruz kaldıkları yabancı düşmanlığı içeren davranışlarla ilgili paylaşımları daha rahat ifade ettikleri gözlemlenmiştir.

Araştırma ekibine seçilen tercümanların hem kaynak kişi olmaları hem Arap uyruklu olmaları, daha önce belli bir dönem Suriye’de yaşamış olmaları görüşmelerde hem tercümana hem de araştırmacıya olan güveni arttırmış bu nedenle görüşmeler oldukça akıcı geçmiş ve paylaşım açısından zengin görüşmeler yapılmıştır.

Sosyal araştırmalarda araştırmacı araştırılan ilişkisi, araştırmacının araştırılan alan ve gruba ilişkin farkındalığı ve duyarlılığı üzerinde fazla durulmayan ancak konu göç olduğunda önem kazanan bir konudur. Bununla birlikte göçmenlerin, araştırmacıyı gazeteci, sosyal çalışmacı vb. gibi algılanması ve paylaşımlarını ifşa edeceği, başına herhangi bir şey geleceğini düşünmesi göç araştırmalarında bu göçmenlerin görüşmeyi sonlandırması veya araştırmacıya istediği hikâyeyi sunması gibi etik sorunlara yol açmaktadır (Kümbetoğlu, 2015). Araştırmacının sosyal çalışmacı olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu duruma özellikle dikkat edilmiş ve araştırmacı-araştırılan ilişkisinin etik biçimde kurulması hususunda dikkatli davranılmıştır. Katılımcıların rızalarının alındığı araştırmada, araştırmacının ve araştırmamanın amacının sözlü ve yazılı ifade edilmesi sonucu araştırmacının kimliği araştırma sürecini olumsuz yönde etkilememiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Sosyo-Ekonomik Sorunlara İlişkin Bulgular

Araştırma sonucunda Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin yaşadıkları sosyo ekonomik sorunlar, vasıfsız işçilere dönüşme ve bu nedenle toplumsal saygınlıklarını yitirdikleri düşüncesi, yaşam koşullarının Suriye’deki koşullarına göre olumsuz yönde değişmesi, düşük ücretle ve yasa dışı çalıştırılma, sosyal yardımlardan adil bir şekilde faydalanamama başlıkları olarak öne çıkmıştır.

Üçüncü ülkeye yerleştirme süreçlerinin uzaması veya durdurulması, belirsiz yasal statüleri, çalışma izni başvurularındaki sınırlamalar nedeniyle pek çok Suriyeli sığınmacı güvencesiz ve her türlü sömürüye açık bir biçimde çalışmak zorunda kalmaktadır (Şimşek, 2017). Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler açısından değerlendirildiğinde diploma denkliği yapılması ve eğitimi alınan konuda istihdam edilmeleri gibi bir seçenekleri bulunmakta iken çoğunun bu süreçte sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır. Eğitimli Suriyeliler denklik sürecinin uzun sürdüğünü düşündüklerinden (Üstündağ, 2019) ve dil konusunda kendilerini yetersiz hissettiklerinden diploma denkliği başvurularında kaçındıkları anlaşılmaktadır.

“Benim mühendis olarak çalışabilmem için mesleki kelimeleri de öğrenmem lazım, Türkçe biliyorum konuşuyorum ama ben ne zaman öğreneceğim bunları ben her zaman isteyim her zaman çalışıyorum.” (M.A. Bey, Metalürji Mühendisi).

Eğitim düzeyi yüksek olan Suriyelilerin araştırmanın yapıldığı dönemde işgücü piyasasına dâhil olma açısından iki durum olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerden bazıları Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) öğretmen olarak çoğunun ise genellikle yasal olmayan biçimde ve düşük ücretle çeşitli iş kollarında işçi olarak çalıştıkları anlaşılmıştır. GEM'lerde çalışanların maaş karşılığı değil yardım karşılığı çalışmaları bu uygulamada da hak temelli bir yaklaşımın olmadığını göstermektedir. Görüşmelerin yapıldığı dönemde kapatılması planlanan GEM'lerde çalışan eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin bu merkezlerin kapatılmasının ardından kendilerine ne olacağıyla ilgili endişeli oldukları görülmüştür. Nitekim bu merkezler 2018 yılında kapatılmıştır.

Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, eğitimini aldıkları ya da Suriye'de iken yürütmekte oldukları işleri Türkiye'de yapamamaktan dolayı mutsuz olduklarını, hayatlarını sürdürebilmek için çalışmak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir. Yapılan bir çalışmada Suriyelilerin büyük çoğunluğunun kendi ülkesinde bir meslek ya da uğraş sahibi olduğu ancak Türkiye'de ya işsiz kaldığı ya da meslekleri dışındaki işlere yönlendirildikleri, profesyonel meslek sahibi olmanların da çoğunlukla işçi olarak çalışmak zorunda kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır (Çetin, 2016). Bir başka çalışmada da kalifiye işgücü olarak nitelendirilebilecek olan mesleki statüleri sahip mültecilerin geriye doğru mesleki hareketlilik içinde olduklarının gözlemlendiği ifade edilmiştir (Aygül, 2018). Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler onları rahatsız eden şeyin işçi olarak çalışmak değil, iş yerinde maruz kaldıkları aşağılayıcı ve ayrıştırıcı ifadeler olduğunu ifade etmektedirler.

“ ... Türk işçilerle çok iletişim kuramıyorduk, genelleme yapmam doğru değil ama biz bazı şeylerden sonuç çıkarıyorduk mesela zor bir iş geldiğinde bir yük geldiği ya da yükleneceği zaman bizim indirmemizi istiyorlardı, temizlik yapılacaksa Suriyeliler temizlik yapсын diyorlardı. Yemeğe gidileceği vakit en son Suriyeliler gelsin gibi bir şey vardı.” (A.B. Bey, Beden Eğitimi Öğretmeni).

Öğretmenlerin çoğu mesleklerine kreş, dil kursu vb. yerlerde devam edebilseler de bir statü kaybı yaşamaktadırlar. Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, Suriye'de mesleklerinden dolayı sahip oldukları toplumsal saygınlıklarını kaybettiklerini, bu durumun kendilerini değersiz hissettirdiğini ifade etmişlerdir:

“Suriye'de okula girdiğimde sokakta yürüdüğümde saygı görürdüm, değerim olurdu, çünkü bir öğretmendim. Ama burada sabah işe gidiyorum, 110-120 kilo yük taşıyorum. Gökteyken yere düşmüş gibiyim.” (M.M. Bey, Sınıf Öğretmeni).

“Daha önce Suriye'de iyi imkânlarım varken burada kötü şartlarda yaşıyorum. Orada imkânlar çok iyiydi, orada üniversitede hocasınız burada sıradan, basit bir öğretmensiniz.” (H.R. Hanım, Araştırma Görevlisi)

Yapılan başka bir çalışmada özellikle Suriye'de akademisyen olarak görev yapanların kendi mesleklerini yapmayı daha fazla özledikleri sonucuna ulaşılmıştır (Üstündağ, 2019). Bu bağlamda araştırma verilerinin örtüştüğü görülmektedir.

Göçmenlerin mesleki becerileri, eğitim durumları yükseldikçe istihdam ayrımcılığına daha fazla maruz kalmaları söz konusu olabilmektedir (Dietz, Joshi, Esses, Hamilton, & Gabarro, 2015). İstihdam ayrımcılığı, yurt dışında doğmuş, vatandaşlığa sahip olmasa da göç ettiği ülkede yerleşik olan göçmenlere karşı menşei ülkeleri veya etnik kimliklerine göre mevcut

işyerlerinde veya işe alım süreçlerinde haksız davranışsal önyargıları ifade etmektedir (Binggeli, Dietz, & Krings, 2013). Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin sadece Suriyeli olmaktan kaynaklı olarak hem işe alım sürecinde hem de işyerlerinde ayrımcılığa maruz kalmaları söz konusudur.

"(...) Sen mühendissin ama böyle bir yerde bizimle birlikte çalışıyorsun diye güliyorlar." (H.R. Bey, Makine Mühendisi, İşçi).

"Çalıştığım okulda birçok aile çocuklarına Suriyeli bir öğretmenin eğitim vermesini istemiyordu. Benim tek bir hata yapmamı bekliyorlardı. Müdür hep 'bu Suriyeli öğretmen bunu yaptı' gibi suçlayıcı ifadeler kullanıyordu." (K. Z. Hanım, İngiliz Dili ve Edebiyatı Mezunlu).

Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, işverenlerin onlara güvenmediğini ve ciddiye almadıklarını ifade etmektedirler.

"... o parçayı ben ...' den aldım ama o şirket benim o parçayı takmama izin vermedi, yani sen Suriyelisin bu parçadan anlamazsın dediler, ben anladığımı söylesem de bir faydası olmadı yetkili acenteyi çağırdılar ve taktırdılar." (N.A. Bilgisayar Ağ Mühendisi, Şirket Elemanı)

Dietz vd. (2015)'e göre göçmenlerin akademik başarıları ve mesleki becerileri değersizleştirilmekte çünkü yerel halk için bir tehdit olarak algılanmaktadır. Suriyelilerin göçünden en fazla işverenler ve ev sahipleri fayda elde etmiş, çalışma izni olmamasına rağmen düşük ücretlerle illegal olarak çalıştırılanların varlığı nedeniyle işletme sahipleri ve işverenler olumlu etkilenmiştir (Orhan, 2014). Bu durum sonucu pek çok göçmen gibi eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler de ucuz işgücü olarak yasadışı ve düşük ücretle çalıştırılmakta ve yerel halkta düşük ücretle çalışmalarından dolayı tepki görmektedirler. Diğer illerde yapılan bir çok araştırmada (Aydın & Durgun, 2018; Çağlar-Deniz vd., 2016; Ekici, 2019; Morgül vd., 2021; Tanrıverdi & Ulu, 2020) Suriyelilerin ekonomik olarak bir yük ve bir tehdit olarak algılandıkları ve bu nedenle sıklıkla ayrımcılığa maruz kaldıklarını sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin, Türk işçilerin kendilerini düşük ücret aldıkları için çalıştırdıklarının ve eşit işe eşit ücret almadıklarının farkında oldukları anlaşılmaktadır.

"Oradaki patronların fabrika sahiplerinin düşüncesi şu, eğer ben Suriyelilere çalışma izni alırsam başıma bela alırım hakları olacak, hakkını talep edecek, böyle yaparsam Suriyeli çalıştıracağıma Türk çalıştırırım diye düşünür. Şuan Suriyeli çalıştırmanın tek nedeni daha avantajlı olduğu için." (H.R. Bey, Makine Mühendisi).

"İş yerinde diğer çalışanlarla benim aldığım maaş bir değil, ben az alıyorum. Onlar benim yaptığım işin onda birini yapmadıkları halde benden fazla maaş alıyorlar." (M.M. Bey, Sınıf Öğretmeni).

Nitelikli Suriyelilerle yapılan bir başka araştırmada da hukuki olarak geçici olarak adlandırılmalarının işverenlerin bu durumu kendi lehlerine kullanmalarına yol açtığını ve çoğu göçmenin herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadan çalıştıklarını göstermektedir (Üstündağ, 2019). Suriyelilerin yasal biçimde çalıştırılmaları için 2016 yılında çıkarılan "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" in eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin hayatlarında bir değişiklik yaratmadığı, çoğu işverenin Suriyelileri daha düşük ücretle ve yasadışı çalıştırmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır.

Suriye’de daha iyi yaşam standartlarına sahip olan eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, yardım almaktan çekindiklerini, yardımlara başvurmak için sürekli bu işle meşgul olunması gerektiğini ancak bu durumda çalışmalarının mümkün olmadığını ifade etmekte, yardım veren kurumların herhangi bir ihtiyaç analizi doğrultusunda gerekli inceleme ve değerlendirmeyi yapmadıklarını, bu nedenle sosyal yardımların adil dağıtılmadığını düşünmektedirler.

“Sokaktan araba geçti o sokakta yaşayanları kaydetti verip gönderdiler mesela ben almadım (...) Yardımların dağıtımı yanlış ve adil dağıtım yapılmıyor (...) Gidip en önce başvurana en önce haberi olana veriyorlar. Bir insanın sürekli sokakta dolaşması lazım yardım alabilmesi için.” (A.O. Bey, Öğretim Görevlisi).

Türkiye halkında Suriyelilerin Türkiye’ye geldikten sonra yaşam koşullarının olumlu yönde değiştiği, daha iyi yaşam koşulları ve fırsatlarına ulaştıklarına dair bir düşünce vardır. Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler açısından bu durum farklı deneyimlenmektedir. Suriye’de iken sosyo-ekonomik durumları ve buna bağlı olarak yaşam koşulları daha iyi olan eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, Suriye ile Türkiye’deki yaşam koşulları arasındaki farkın olumsuz yönde değişmesinin hem alışkın oldukları yaşantıyı sürdürememelerinden hem de entelektüel açıdan kendilerini geliştirme fırsatı bulamamalarından dolayı kötü hissetmelerine ve gündelik hayatlarında sorun yaşamalarına neden olduğu ifade etmektedirler.

“Ben her şeyi bıraktım geldim, benim evim çok büyüktü, büyük bir kütüphanem vardı, resim boyalarım fırçalarım vardı ben buraya geldim üç senedir kitap okumuyorum neden, vakit yok, kafam bozuldu her şey bozuldu. Resim yapmak benim ilacım, sıkıntı olunca ben resim yapardım ben mecburum resim yapmaya!” (H.V. Bey, Öğretim Görevlisi).

Suriye’de daha iyi olan maddi durumlarının, hem savaş nedeniyle mal varlıklarını yitirmeleri hem de göç sürecinde birikimlerinin tükenmesi nedeniyle eskisi gibi olmaması ve hayatlarını devam ettirmek için çalışmak zorunda olmaları Türkiye’deki gündelik hayatlarını Suriye’dekiyle karşılaştırarak yaşamalarının onlar açısından zor bir deneyim olduğu anlaşılmaktadır.

Kültürel Sorunlara İlişkin Bulgular

Kültür kavramının neleri içerdiği hakkındaki detaylarla ilgili farklı fikirler olsa da antropologlar kültürün üç temel karakteristik özelliğe sahip olduğunu kabul etmişlerdir. (1) Kültür doğuştan kazanılmaz öğrenilir,(2) ilişkili olduğu oldukça farklı yönler bulunmaktadır, bir yerdeki her şey kültür tarafından etkilenir, (3) kültür paylaşılr ve farklı gruplar arasındaki sınırları tanımlar. Dolayısıyla insan hayatında kültürden etkilenmeyen, kültürün dokunmadığı bir alan yok gibidir. İnsanların kendilerini ve duygularını ifade etme biçimleri, düşünce yapıları, problem çözme biçimleri, yaşadıkları mekânı nasıl inşa ettikleri hep kültürden etkilenir (Hall, 1976). Gündelik hayattaki pek çok şeyi etkilemesi açısından bakıldığında kültür dendiğinde akla ilk olarak dil gelmektedir çünkü gündelik hayattaki pek çok eylem dil aracılığıyla anlamlandırılmaktadır. Göçmenler açısından düşünüldüğünde kendilerini ifade ettikleri ve gündelik hayatlarını anlamlandırdıkları aracı, göç ettikleri ülkede kullanamamaları onlar açısından çoğu zaman sorun oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında dil sorunları, üzerinde durulan en önemli kültürel sorundur. Göçmenlerin hem kendi aralarında hem de ev sahibi toplumdaki insanlarla sosyal ilişki ve

etkileşim sorunları, sosyal ilişkilerinin Suriye'ye göre azalması, Suriyeli olduklarından dolayı konut kiralama sorunu yaşamaları ve gündelik hayatlarında dışlayıcı ve ayrımcı sorulara maruz kalmak (sürekli olarak Suriye'ye dönüp dönmeyeceklerinin sorulması) bu araştırmada öne çıkan kültürel sorunlardır.

Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler yaşadıkları en büyük kültürel sorunun dil bilmedikleri için kendilerini ifade edememek olduğunu, buna bağlı olarak gerek iş hayatı gerek gündelik hayatta sorun yaşadıklarını düşünmektedirler.

Bir topluma girebilmek için dil bilmek çok önemli ve önyargı oluşmaz böylece, kendimizi daha iyi ifade edebiliriz. Avrupa'da mesela ikameti vermezler ilk önce dil öğretirler. (A.A. Bey, Avukat).

Araştırmada eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin dil öğrenme isteklerinin olduğu, hatta bazılarının şehir seçiminde dil öğrenme fırsatlarını araştırarak karar verdikleri ve yerel halk ile birlikte yaşayabilmek, etkileşime girebilmek için dil öğrenmemin gerekli olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır.

"Türkler kendi içlerinde Suriyeliler kendi içlerinde yaşıyor bu yanlış bir şey. İki toplum birbirine gidip gelmeli karışmalı, uzak durmalarının en büyük nedeni dil engeli." (A.S. Hanım, İngilizce Öğretmeni).

Ancak devlet tarafından kendilerine Türkçe öğretilmesiyle ilgili sistemli bir çalışma olmadığından yakındıkları görülmektedir. Kendi çabaları ve araştırmaları sayesinde Türkçe kurslarını bulabilenler ve buna ek olarak zamanı ve maddi durumu daha iyi olanların Türkçe öğrenme konusunda nispeten önde oldukları, ancak evin geçimini sağlamaktan sorumlu olanların dil öğrenmek için zaman ayıramadıkları anlaşılmaktadır.

"Burada ben çalışmasam ne yiyip içecekler, dil sıkıntısını mı çözeceğim, ev mi arayacağım, iş mi arayacağım, çocuklarımı eşimi ne yapacağım bilmiyorum, bunun sıkıntısını yaşıyorum." (M.R. Hanım, Resim Öğretmeni)

Bu durum diğer araştırmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir. Suriyeliler Türkçe öğrenme konusunda istekli olsalar da uzun saatler çalıştıklarından buna zamanları olmadığını ifade etmektedirler (Tanrıverdi & Ulu, 2020; Üstündağ, 2019).

Suriyeliler dil öğrenme konusunda yaşadıkları güçlükler sonucu yerel halk ile etkileşime giremedikleri gibi kendi aralarında da çeşitli ayrımlar yaptıkları ve bu durumun kendi iç etkileşimlerini kısıtladığı görülmektedir. Bu ayrımlar köylü-şehirli, Halepli-Şanlı, eğitimli-eğitimsiz gibi ayrımlardır. Kendi içlerindeki ötekiliği bu şekilde inşa ettikleri ve *Suriyeliler* olarak yaşadıkları sorunların sorumlusu olarak *onları* gördükleri anlaşılmaktadır.

"... yani o kadar nüfusun içinde birçok kişi Halepli, kötülük yapanların çoğu Halepli, bundan dolayı Türk halkı da Haleplilere karşı tepki göstermeye başladı. Hatta bize soruyorlar Halepli misin diye." (A.B. Bey, Beden Eğitimi Öğretmeni).

"Mesela Halep insanları kadın olsun erkek olsun maddiyata bakarlar eğitime hiç bakmazlar, o bölgenin sakinleri öyle. Eğitim düzeyi daha düşük." (O.A. Hanım, Arapça Öğretmeni)

Kayseri'de Suriyelilerle yapılan bir araştırma sonucunda Suriyelilerin birbirlerini de ötekileştirdikleri, kendileri gibi düşünmeyenleri terörist, nankör, cahil, eğitimsiz olarak nitelendirebildikleri anlaşılmaktadır (Tanrıverdi & Ulu, 2020).

Suriye'ye göre sosyal ilişkilerinin de zayıfladığını anlatan görüşmeciler çalışmaktan, alışkın oldukları sosyal ilişkilere zaman ayıramamanın onları rahatsız ettiğini ifade etmektedirler.

"Türkler çok çalışıyorlar. Türklerde şu var sadece işe gider eve gelir işe gider eve gelir. Sosyal ilişkiler yok fark bu. Suriye'de 6-7 saat çalışılır ve sosyal ilişkiler daha çok, ziyarete gidiyorlar sohbet ediyorlar (...) Burada çalışma saatlerinden hiçbir şey yapamıyoruz." (C.A. Bey, İşletme Mezunu)

Sosyal ilişkilere atfedilen anlamın farklı olması iki toplumun farklı toplumsal yapı özelliklerine sahip olmalarından kaynaklandığı ifade edilebilir. Çoğu görüşmeci Suriye'de iken çalışma saatlerinin daha esnek olduğunu, komşuluk ve akrabalık ilişkilerine zaman ayırmanın onların kültürlerinde oldukça önemli olduğunu ifade etmiş, buna karşıt olarak Türk insanının geleceğe dönük planlarının, birikim hedeflerinin olduğunu, bu hedeflere ulaşmak için çalıştıklarını ve sosyal ilişkilerini ihmal ettikleri, şeklinde değerlendirme yapmışlardır. Bu durumun kültürel farklılıklardan kaynaklandığını ifade etmek mümkündür.

Suriyeliler yerel halk ile yaşadıkları bir diğer sorunun ev kiralama konusunda yaşandığını, Kayseri'de Suriyeliler ile yaşanan bazı olayların bu durumda etkili olduğunu, geniş aileler olarak evlerde kalabalık gruplar halinde yaşamalarının, bazı Suriyelilerin ev sahipleri ile yaşadıkları sorunların (kira ve faturaları ödememe konusunda) yerel halkta kendilerine karşı bir güvensizlik oluşturduğunu ve son yıllarda ev kiralama konusunda Suriyeli kimliğinden ötürü sıkıntılarının arttığını ifade etmektedirler.

"Mesela ev kiralamak için arıyoruz, bizim Suriyeli olduğumuzu anlayınca 'Suriyeliye ev yok kira yok' diyorlar (...) Suriyeli olduğumuzu gördükleri anda gönderiyorlar (eşi elinin tersiyle onlara yapılan 'git git' işaretini gösteriyor)." (A.O. Bey, Öğretim Görevlisi)

Eğitim düzeyi yüksek Suriyelileri rahatsız eden bir diğer sorun gündelik hayatlarında ve kamu kurumlarında sıklıkla kendilerine yöneltilen *dönecek misin?, ne zaman döneceksin?, savaş biterse geri döner misin?* gibi sorularla karşılaşmalarıdır. Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, mecburiyetten geldiklerinin unutulduğunu ve savaş biterse döneceklerini ancak güvenli bir ortamın bir daha gelemeyeceği konusundaki umutsuzluklarını, çocuklarının Türkiye'de okula kaydolmaları ve burada bir hayat kurmanın ardından Suriye'ye tekrar nasıl uyum sağlayacakları konusunda endişeli olduklarını ifade etmektedirler.

"Zaten başvuru mülakatında (üçüncü ülkeye yerleştirme mülakatı) sordular; Suriye'de savaş bitince tekrar sen gidecek misin? Ya ben nereye gideceğim! Benim evim gitti, arkadaşlar gitti, iki hayatım da bitti son bir şey kaldı benim çocuklarım. Suriye'de şuan hiçbir şey yok." (H.V. Bey, Öğretim Görevlisi)

"Savaşın bitmesi için çok uzun bir zaman lazım. Diyelim ki 10 yıl sonra savaş bitti ben de vatandaşlık almışım kızım okula gitmiş ben iş almışım oğlum da öyle bir düzen kurmuşuz, ondan sonra Suriye'ye nasıl döneceğiz! Suriye'de hiçbir şeyimiz kalmadı. Kardeşim gitti Suriye'ye iş yerimizi videolla gönderdi korkunç bir şey!" (A.A. Bey, Avukat)

Özellikle savaş ortamında kendisi ve çocukları travma yaşayanların, çocukları okula başlamış ve kendileri iş bulup hayatlarını bir düzene sokmuşken geri dönüş ile ilgili konu açıldığında dahi seslerini yükselterek, öfkeli bir ifade biçimi kullandıkları gözlemlenmiştir. Bununla birlikte eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin olası bir geri dönüş sürecinden sonra kendilerini

yeniden entegrasyon sürecinin bekleyeceğinin ve bu durumun ne kadar zor olacağını farkında oldukları anlaşılmaktadır.

Toplumsal Kabul ve Uyuma İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında toplumsal kabul ve uyum başlığı altında görüşme yapılan kişilerle hem yerel halk ile ilişkileri, hem de kendi içlerinde iletişim ve etkileşimleri, gündelik yaşamları sırasında onları rahatsız eden ayrımcı tutum ve davranışlara maruz kalıp kalmadıkları gibi konularla ilgili konuşulmuştur. Bununla birlikte özünde kalıcılığı vurgulayan vatandaşlık uygulamasına dair düşüncelerine odaklanılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucu eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin ayrımcılığa maruz kalma, vatan hainliği ile suçlanma gibi sorunlarla karşılaştıkları ve yerel halk tarafından kabul edilmediklerini düşündükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca kendilerine vatandaşlık verilmesi durumunda gelecek belirsizliği ortadan kalksa bile maruz kaldıkları ayrımcılığın hiç bitmeyeceğini düşündükleri görülmektedir.

Görüşmecilerin çoğu yerel halk tarafından kabul edilmediklerini düşünmekte ve gündelik yaşam pratikleri sırasında kendilerine yönelen öfkeyi hissettiklerini, kamusal alanlarda aralarındaki gerginliğin bazen sözel ifadelerle karşılık bulduğunu ifade etmektedirler.

“Laf da söylüyorlar, sırf Suriyeli diye gençleri dövüyorlar, bu sık yaşanan olaylar.” (MD. M. Bey, Coğrafya Öğretmeni)

“Daha önceleri otobüste tramvayda Arapça konuştuğumuzda yadırgıyorlardı ama artık alıştılar bize, biz de onlara, öyle davranmalarına alıştık.” (A.O.Bey, Öğretim Görevlisi, Öğretmen)

“... tramvayda çok duydum Suriyeliler kötüler diye. Kira vermiyorlar, temiz değiller diye. Ama onlar iki üç kişi yani...” (H.V. Bey, Öğretim Görevlisi, İşçi/ Öğretmen).

Yerel halk ile yan yana ama ayrı yaşadıklarını ve iki halk arasında gerginliğin en önemli nedeninin kendilerini ifade edememeleri ile ilgili olduğunu düşünen eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, her ne kadar bu durumu aşmak için dil bilmenin önemli olduğunu düşünseler de dil bilmenin ötesinde toplumda *yabancı* ya dair olumsuz bakış açısı nedeniyle *Suriyeli* kimliğine sahip olunmasından dolayı yerel halk ile olumlu ilişkiler geliştirmenin zor olduğunu, toplumsal olarak kabul edilmeyeceklerini düşünmektedirler. Bir görüşmeci bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“(...) kabul etmediler. En önemlisi dil sorunundan dolayı, çünkü dil bilmeyince komşuluk olmaz, birlikte oturup yemek yiyemezsin, bir arada oturduğunda anlaşılamazsın (...) Zaten dil öğrenilse bile kabul edeceklerini düşünmüyorum, sonuçta ben bir yabancıyım. Tek bayrak, tek millet, tek vatan demezler bana çünkü ben yabancıyım Türkiye’de büyümedim, başka bir kültürüm var bu nedenle öyle olacağını sanmıyorum.” (M.M. Bey, Sınıf Öğretmeni)

Göçmenlere yönelik ayrımcılık, göçmenlerin ruhsal ve fiziksel sağlıklarını, yaşam doyumlarını, toplumsal uyumlarını negatif yönde etkilemekte ve çoğu zaman ev sahibi topluma yönelik negatif tutumlar oluşturmalarına yol açabilmektedir. Bu durum eğitim düzeyi yüksek göçmenler özelinde değerlendirildiğinde göç ettikleri ülkede diğer göçmen gruplarına göre daha yoksun hissettiklerinden ve toplumsal eşitsizlikler üzerine daha fazla düşündüklerinden algıladıkları ayrımcılığın daha yüksek olması söz konusu olabilmektedir (Steinmann, 2019). Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, geldikleri ilk yıllarda Türkiye halkı ile ilişkilerinin iyi

olmasının nedeninin geçici olarak algılanmaları olduğunu ancak zamanla olası bir geri dönüş mümkün görülmediğinden yerel halkın kendilerine düşmanca tutumlar sergilediklerini düşünmektedirler.

Görüşme yapılan kişiler sınır illerin insanlarının ve kültürünün kendilerine daha yakın olduğunu hatta buralarda kendilerini Suriye’deymiş gibi hissettiklerini ifade etmektedirler.

“Kilis, Gaziantep, Maraş’tan geçtik buralardaki insanlar sanki tanıdık insanlar.” (MD. M. Bey, Coğrafya Öğretmeni)

“... sınıra gittikçe sınırdaki problem yoktur. Gaziantep, Urfa, Kilis olsun. Orda çünkü çoğu yerde akrabalık var aynı halk.” (B.A. Bey, Eczacılık Mezunu, Tercüman/Satış Temsilcisi)

Ancak sınır bölgedeki insanlar, “Suriyelilerle aralarında çok ciddi kültürel farklılıklar olduğunu ifade etmekte ve uyumsuz olduklarını” belirtmektedirler (Erdoğan, 2015). Yine sınır bölgelerinde yapılan araştırmalarda yerel halkın Suriyeliler ile aralarında kültürel farklılıklar olduğunu düşündükleri ve bu farklılıklar nedeniyle sorun yaşadıklarına dair bulgulara ulaşılmıştır (Ağcadağ-Çelik, 2021; Aydın & Durgun, 2018; Çağlar-Deniz vd., 2016). Suriyelilerin kalış süreleri uzayıp, sayıları arttıkça toplumda yaşanan pek çok sosyal sorunun sorumlusu olarak görülmeleri ve bu nedenle yabancı düşmanlığına maruz kalmaları söz konusudur.

“Genel olarak bize karşı kötü bir bakış var, bizim hemen dönmemizi istiyorlar. Maaş konularından, ev kiralarından dolayı en hızlı şekilde dönmemizi istiyorlar.” (AB. O Bey, Avukat, Org. San. İşçi)

Bununla birlikte Suriyeliler çeşitli kamu kurumlarında özellikle sağlık ve eğitim kurumlarında düşmanca tutum ve davranışlarla karşılaştıklarını, bu türden tutum ve davranışlara iş yerlerinde işveren ve iş arkadaşları tarafından, toplu taşımada ve diğer kamusal alanlarda maruz kaldıklarını ifade etmektedirler. Temel ihtiyaçlardan biri olan sağlık hizmetinden faydalanmak amacıyla hastanelere gittiklerinde, sorunlarını ifade etmeye çalışırken sırf Suriyeli oldukları için çeşitli sorulara ve yargılamalara maruz kalmalarının rahatsızlık verici olduğu anlaşılmaktadır.

“Kayseri’de benim için en büyük sorun hastaneye gitmek (hamile olduğu için sık sık sağlık hizmetine ihtiyaç duyduğunu ifade ediyor). Suriyeli misin, senin ne işin var burada, neden hastaneye geliyorsun gibi sorularla karşılaşıyorum...” (F.R. Hanım, İngiliz Dili ve Edebiyatı Mezunu)

Suriyelilerin en çok sorun yaşadıkları konulardan biri çocuklarının okulda, hem öğretmenlerinin hem de arkadaşlarının dışlayıcı ve aşağılayıcı davranışlarına maruz kalmalarıdır. Bu durum nedeniyle çocuklarının okula gitmek istemedikleri, dil bilemediklerinden rahatsızlık duydukları konuları öğretmenlerine söyleyemedikleri, kendilerini ifade etmekte güçlük yaşadıkları anlaşılmaktadır.

“Çocuklarımı okulda dövüyorlar, dalga geçiriyorlar ve çocuklarım kaçınca da daha fazla üstüne gidiyorlar ve çocuklar sürekli dayak yiyorlar (...) Türkçeyi de bilmiyorlardı bu nedenle dalga geçiriyorlardı...” (H.H. Hanım, Çocuk Gelişimi Mezunu)

“... şimdiki öğretmen oğluma tükürüyor! Oğlum ve arkadaşını en arka sıralara oturttu, Türk öğrenciler konuşursa hiçbir şey demiyor, onlar konuşursa azarlanıyorlar (...)Artık okula gitmek istemiyor.” (O.A. Hanım, Arapça Öğretmeni)

Özellikle toplu taşımada ve kamusal alanlarda yabancı düşmanlığına maruz kalan Suriyeliler, anadillerini konuştuklarında ve dış görünüşleri nedeniyle Suriyeli oldukları anlaşıldığında yabancı düşmanlığına maruz kaldıklarını ifade etmektedirler.

“Arapça konuştuğun zaman çok sıkıntılı, herkes sana bakıyor, sus diyebilirler mesela. Ben bir gün otobüste Arapça konuşuyordum ‘tamam bitmiyor mu otobüste yabancı (dil) konuşuyorsun’ diye söylendiler.” (N. T. Bey, Arap Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi)

“Dün arkadaşım ile ben okuldan çıktık yolda yürürken beş altı kişi ki bunlar öğrenciydiler, bizim peşimizden yürüdüler ve eve yetişene kadar bizi taşladılar. Bir şeyler söylediler anlamadım. Çocuklar... Aile o çocuğun önünde öyle bir şey konuşmasalar o çocuk öyle yapmaz, önyargı oluşturursa anne babası...” (O.A. Hanım, Arapça Öğretmeni)

Suriyeliler yerel halk tarafından, ülkelerini terk ettikleri, ülkeleri için savaşmadıkları ve ülkelerini terk ettiklerine dair söylemleri sıkça duyduklarını, vatan haini olarak görüldüklerini, özellikle Türkiye'nin sınır ötesi operasyonları başladığından beri bu söylemlerin sıklaştığını hatta zaman zaman sözel şiddete dönüştüğünü ifade etmektedirler.

“Birçoğu askerlik yapsınlar, gitsin savaşsınlar diyorlar. Vatanınızı bırakıp geldiniz, bakın biz 15 Temmuzda vatanımızı koruduk diyorlar. Ama oradaki savaş çok değişik bir savaş! (...) Orada hiç yoktan 150 bin tane silahlı insan var rejimin karşısında. Farklı gruplar var birbirleri arasında anlaşamıyorlar, silahları yok. Dış güçler yönetiyor. Bazı insanlar çok kolayca konuşuyorlar.” (B.A. Bey, Eczacılık Mezunu)

“Son zamanlarda değişen bir şeyler var. Önceden bu çok yoktu iyiydi her şey, son zamanlarda milliyetçiliği gördüm, muhtemelen Türk askerlerinin Suriye'ye girmesiyle ilgili. Bizim gençlerimiz Suriye'de öldüler, burada Suriyeli gençler savaşa gitmediler diye çok duydum.” (H.V. Bey, Öğretim Görevlisi)

Benzer biçimde başka araştırmalarda da Suriyeliler son zamanlarda yaşadıkları ötekileştirilme veya dışlanmalarının nedenini milliyetliliğin artmasına bağlamışlardır (Akkır, 2019; Ekici, 2019). Suriyeliler gündelik hayatta ırkçılığa ve ayrımcılığa maruz kaldıkları ve vatan haini olarak nitelendirildikleri için kendilerini güvende hissetmemektedirler (Şimşek, 2017). Bu durum şüphesiz yasal statüleriyle ilişkilidir. Göçmenlerin yaşadıkları sosyal dışlanma, ayrımcılık gibi sorunlar göç ettikleri ülkenin göç rejimleri ile ilişkili olup, o ülkedeki yasal statüleri aynı zamanda maruz kalabilecekleri sosyal dışlanmanın çerçevesini de oluşturmaktadır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011). Bununla birlikte diğer araştırmalarda olduğu gibi bu araştırmada da eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler maruz kaldıkları ayrımcılık ve ırkçılığın kökeninde çoğunlukla dil bilmemenin etkili olduğunu, dil bilmeleri durumunda birbirleriyle temas edeceklerini ve haklarındaki önyargının ortadan kalkacağını düşünmektedirler. Bu değerlendirme akla sosyal temas kuramlarını getirmektedir. Genel olarak sosyal temas kuramlarının farklı gruplar arasındaki temasın önyargıları azaltacağı ve grupların birbirlerine yönelik tutumlarını olumlu hale getireceğine dair varsayımları bulunmaktadır (Küçükkömürler & Sakallı, 2017). Yapılan bazı araştırmalarda Suriyeliler ile yerel halk arasında gerçek bir temas olduğunda önyargıların ortadan kalkmaya başladığı

Suriyelilere yönelik tutumların daha olumlu bir hale geldiğine dair bulgulara ulaşılmıştır. Görünüşte pek çok ilde yerel halk Suriyelilerle aynı binada, aynı sokakta yaşayıp, aynı kenti paylaşıp temas ediyor gibi görünse de aslında bu durum sokakta sık sık karşılaşmaktan ibaret olup, yerel halk ile Suriyeliler arasında gerçek bir temas bulunmamaktadır. Örneğin İstanbullular Suriyelilerle gündelik hayatlarında yüzelsel biçimde çok sık karşılaşmalar da yakın ve düzenli biçimde karşılaşma ve yakın ilişkiler kurma oranları (%6.34) oldukça düşüktür. Suriyelilerle iş yerinde sık sık karşılaştığını ifade edenlerin tutumlarının daha dışlayıcı olduğu, Suriyelilerle yakın ve düzenli ilişkiler kurmuş kişilerin tutumlarının ise daha ılımlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tarz “gündelik karşılaşmalar”dan farklı olarak yakın ve düzenli ilişkiler kurduklarında tutumların daha ılımlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Karaoğlu, 2015; Morgül vd., 2021).

Geçicilik ve misafirlik kavramları Suriyeli göçmenlerin durumlarını ev sahibi toplumun vicdanına bırakmıştır. Bu iki kavram arasında anlamsal bir fark bulunmamaktadır ancak, vatandaşlığa kabul edilme kalıcılığa vurgu yapan, özünde ciddi bir toplumsal kabul ve uyum çalışması gerektiren bir uygulamadır. Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilere yönelik vatandaşlık uygulaması, makul olan olmayan Suriyeli ayrımı yaratmıştır. Bununla birlikte vatandaşlık verilmesiyle ilgili toplumsal kabulü hedefleyen bir çalışma yapılmaması sonucu Suriyeliler ile Türkiye toplumunu karşı karşıya getirmiştir. Erdoğan (2015)’a göre göç edenlerin sığındıkları toplumdaki güvenlik ve huzurları ile göç edilen toplumun kültürel mayası arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır ancak bu durum sığınmacıların haklarını her zaman garanti etmemektedir. Bu nedenle hak ve sorumlulukların hukuki tanımlamalar ile yapılması toplumsal kabul için elzemdir. Bu anlamda geçici koruma statüsünün Suriyeliler için belirsizliği ifade ettiği bir ortamda vatandaşlık kazanılması bu belirsizliği ortadan kaldıracığı için olumlu karşılanmıştır.

Vatandaşlığın, eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler açısından anlamı, günün birinde geri dönecekleri düşüncesinden kurtulmak, hayatlarındaki belirsizliğin ortada kalkması ve geleceğe dair plan yapabilmelerinin mümkün olmasıdır.

“Vatandaş olursam her şey değişecek. Bir karar almış olacağım burada kalacağım diye ve müstakbel düşünebileceğim. Şuan sadece günleri sayıyoruz. Ev eşyası almıyoruz. Başka bir eve taşınmayı düşünmüyoruz. Hiçbir şey planlamıyoruz.” (C.A. Bey, İşletme Mezunu, İşçi).

“Türk vatandaşı olursam her şeyden önce kendimi güvede hissederim, daha rahat hissedersiniz, birçok şeyi rahat yaparsınız, çalışma hayatında rahat olursunuz. Diğer insanlardan farkınız olmaz, ülkeme tekrar gönderilecek miyim diye düşünmezsiniz (...) ülkemde yaptığım her şeyi burada da gerçekleştirebilirim.” (N.A. Bilgisayar Ağ Mühendisi)

Ancak yaşam koşullarında olumlu yönde bir değişim olacağı, geçici koruma statüsünün kaldırılmasıyla karşı karşıya kalacakları geri gönderilme konusundaki endişenin yok olacağı ve geleceğe yönelik belirsizliğin ortadan kalkacağı düşünülmesine karşın vatandaşlık verilmesinin toplumsal kabul anlamında bir şey değiştirmeyeceği, Türk vatandaşı olsalar bile her zaman bir yabancı ve bir Suriyeli olarak kalacaklarını ve toplumsal olarak kabul edilmeyeceklerini düşündükleri anlaşılmaktadır.

“Vatandaşlık alma durumunda çok bir şeyin değişeceğini sanmıyorum belki işte haklardan istifade anlamında bir şeyler değişebilir ama siz eninde sonunda Suriyelisiniz, vatandaşlık alsanız bile yabancısınız.” (H.R. Bey, Makine Mühendisi)

“Bence vatandaşlık sorunlarımızı daha çok arttırır. Çünkü bize vatandaşlık verilmeden önce bile Türk vatandaşları, vatandaş olunca Erdoğan’a oy vereceksiniz, siz Erdoğancısınız diyorlardı ortada vatandaşlık yokken böyle bir tepkiyle karşılaşıyorsan vatandaş olursak daha büyük sorunlar çıkar.” (E.O. Bey, İnşaat Mühendisi)

Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler içlerinden bazılarına vatandaşlık verilip bazılarına verilmemesinin, kendi aralarında bir bölünmeye, gerginliğe ve toplumsal sorunlara neden olacağını düşünmektedirler.

Bazı kişilere verilip bazılarına verilmemesi de kesinlikle sorun yaratır, geçen ben Facebook’ta birisini gördüm Arapça yazmış; “neden onlara veriliyor da bize verilmiyor.” mesela, “inşallah kimseye vermezler” diyen var.” (N. T. Bey, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi)

Bu bulgu Morgül vd. (2021)’nin yaptığı araştırma sonuçlarıyla uyumludur. Buna göre düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip bireylerin Suriyelilerin vatandaşlık almasına üst sosyo-ekonomik düzeyden bireylere göre daha olumsuz baktıkları sonucuna ulaşılmıştır. Vatandaşlığın Suriyelilerin bazılarına verilip bazılarına verilmemesinin bir bölünme yaratabileceği anlaşılmaktadır.

Bunlarla birlikte eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, vatandaşlık prosedürüne güvenmediklerini ifade etmektedirler. Vatandaşlığa alınma ile ilgili kriterlerin ne olduğunun net bir şekilde belirtilmemesinin, Valiliklere değerlendirme için gelen listelerde eğitimli arkadaşlarının isimleri olmazken listedeki hiçbir niteliği olmayan kişilerin olmasının bir güven problemi oluşturduğu anlaşılmaktadır.

“Bu konu benim gördüğüm kadarıyla tamamen keyfi uygulamalardan ibaret, net bir kanunu yok net bir kanun ortaya konulsa ve şartları taşıyan kişiler vatandaşlığa girse onda hiçbir sıkıntı yok, mülteciler kanunu gibi istisnai vatandaşlık kanunu oluşturulsa çok iyi olur ama gördüğüm kadarıyla uygulama tamamen keyfi ve şahıslara bırakılmış. Adil bir uygulama yok!” (S.G. Bey, Avukat)

Vatandaşlığa alınma süreciyle ilgili hem konunun muhatapları olan eğitim düzeyi yüksek Suriyelilere hem de topluma yönelik yeterli bilgilendirmenin yapılmadığı ve şeffaf davranılmadığı anlaşılmaktadır. Konunun eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler açısından önemli olmasının yanında uygulamanın amacına ulaşabilmesi için toplumsal kabulün sağlanması gerekmekte, bu da ancak yasal düzenlemelerle ilgili şeffaf davranılmasıyla, Suriyeli göçmenlerin misafirperverlik ve yardıma muhtaçlık kavramları yerine hak temelli söylemlerle anılmalarıyla mümkündür. Unutulmamalıdır ki toplumsal uyum çift yönlüdür. Göç edenlerin hak ve sorumlulukları olduğu kadar göç edilen ülkedeki halkın da sorumlulukları bulunmakta, bu da toplumsal kabulün en az toplumsal uyum kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Suriyeliler ile ev sahibi toplum arasındaki uyum problemlerinin Suriyeliler boyutunda savaş nedeniyle zorunluluktan göç etme, dil sorunları, savaşın yarattığı travmalar, güvensizlik

sorunu ve emek sömürüsüne maruz kalmaları gibi sorunlar yaşanırken, ev sahibi toplum boyutunda işsizlik kaygısı, sosyal haklardan mahrum kalma, toplumun ahlak yapısının bozulacağına dair endişe duyma, etno-merkezcilik düşünceleri yer almaktadır (Yılmaz, 2019). Bu araştırma sonucunda da eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler açısından benzer bir sürecin işlediği anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye yıllardır sınırlarına yönelen uluslararası göç hareketlerini deneyimleyen bir ülke olsa da son yıllarda Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel göç diğer göç süreçlerinden farklıdır. Kitlesel göç hareketlerinde acil koruma sağlayan ve uluslararası korumanın bireysel olarak değerlendirilmediği geçici koruma, göç edenlerin toplumsal varlıklarını göç edilen ülkenin insafına bırakması açısından güvencesiz bir statüyü ifade etmektedir. 2011 yılında anlamlı olan geçici koruma, günümüzde tartışmalı bir kavram haline gelmiştir.

Suriye'deki iç savaş ortamı sona erse ve bir geri dönüş süreci başlatılsa bile üç buçuk milyon insanın büyük bir bölümünün Türkiye'de kalması muhtemeldir. Üstelik Türkiye, coğrafik konumu nedeniyle sınırlarına yönelen göç hareketlerinin azalmayacağı hatta çevre ülkelerde yaşanan olaylar göz önünde bulundurulduğunda bireysel ve kitlesel göçlerin artacağı bir pozisyonadadır. Son yıllarda Irak ve Afganistan'dan Türkiye'ye yönelen göç hareketleri bunun en önemli göstergesidir.

Göç süreci hem göç veren toplumlara, hem göç edenleri hem de göç alan toplumlara çeşitli boyutlarda etkilemektedir. Birlikte yaşam pratiğinin geliştirilmesi için sosyal uyum çalışmalarının göçmen ve ev sahibi topluma yani iki tarafa yönelik olması gerekmektedir. Sosyal uyum ve Suriyelilerin veya diğer *yabancıların* toplumsal kabulü, devletin göçmenleri yasal olarak nasıl kategorize ettiğine ve geliştirdikleri söyleme bağlıdır. Suriyelilerle ilgili söylemin misafirlik üzerinden inşa edilmesi ve yasal statünün geçiciliğe olan vurgusu toplumsal kabulün gelişmemesine ve sosyal uyum konusunda beklentinin açık olmaması nedeniyle bir karmaşaya yol açmıştır. Geçicilik söylemi yerel halk ile Suriyelilerin sosyal temaslarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Günün birinde geri dönecekleri varsayımı yerel halkın Suriyelilerle yakın ve sürekli temas kurmalarını engelleyebilmektedir. Bununla birlikte aynı varsayım Suriyelilerin dil öğrenmelerine engel oluşturabilmektedir. Çünkü göç edilen ülke politikaları geçicilik vurgusuna dayanıyorsa göç edenlerin dil öğrenmelerine dair uygulamalar da bundan etkilenmektedir. Türkiye Suriyelilerin geçici olduğunu vurgulayan bir göç politikası benimsediğinden Suriyeli göçünün başından beri sistemli bir dil öğretme sistemi geliştirmemiştir. Halk eğitim merkezleri her ne kadar Türkçe kursları açsa da Suriyeliler geçimlerini sağlamak için çalışmak ile dil öğrenmek arasında bir tercih yapmaya zorlanmıştır. Bununla birlikte pek çok kamu kurumu, sivil toplum örgütü ve belediyeler bünyelerinde tercüman bulundurularak Suriyelilerle bu şekilde iletişim kurmaya çalışmıştır. Bu durum hizmetlere erişim açısından gündelik pratik çözümler üretse de uzun vadede entegrasyonu olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte Suriyelilerin beklenen geri dönüş sürecinin uzamasının yanında sayının üç buçuk milyonu aşması, bir geri dönüş süreci başlatılsa bile bu kadar insanın geri dönemeyeceğine dair toplumsal bir algı oluşturmakta, bu durum iki halkın toplumsal ilişkilerine yansımaktadır. Araştırmaya katılanlar baştaki misafirlik ve hoşgörünün yerini ayrımcı ve düşmanca davranışlara bırakmasının kökeninde artık kalıcı olduklarına dair algının olduğunu düşünmektedirler.

Üçüncü ülkeye yeniden yerleştiremeyen ve Türkiye’de eğitimini aldıkları meslekleri yapamamakla birlikte nitelik gerektirmeyen, illegal, düşük ücretli ve emek yoğun işlerde çalışmak zorunda kalan eğitim durumu yüksek Suriyeliler, Suriye’deki iyi yaşam standartlarını kaybettiklerinden, Türkiye’deki durumlarının güvencesiz olmasından tekrar travma yaşamış ve gündelik yaşamda ayrımcı ve düşmanca davranışlara maruz kalmıştır.

Çoğu eğitim düzeyi yüksek Suriyeli illegal, toplumsal olarak düşük statülü, emek yoğun, düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Onlar için sorun oluşturan bu koşullarda yaşamının ve işçi olarak çalışmanın ötesinde iş yerinde maruz kaldıkları ayrımcı ve dışlayıcı muameledir. Bu açıdan bakıldığında Suriyelilere çalışma izni verilmesine dair yönetmeliğin eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin hayatlarında sosyo-ekonomik açıdan bir etki yaratmadığı, mesleklerinin tanınmadığı ve çoğunun yasal olmayan ve nitelik gerektirmeyen işlerde düşük ücretlerle çalıştırıldığı ve iş ortamında hem işverenler hem çalışanlar tarafından yabancı düşmanlığına maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum kendi mesleklerini yapamadıkları ve toplumsal olarak düşük statülü işlerde çalışmak zorunda olduklarından toplumsal saygınlıklarını kaybettikleri düşüncesine neden olmaktadır. Bu düşüncenin yarattığı duygu, iş yerlerinde maruz kaldıkları düşmanca tutum ve davranışlar nedeniyle gündelik hayatta daha fazla sorun yaşamalarına yol açmaktadır.

Araştırma sonucunda eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin yaşadıkları kültürel sorunların en önemlisinin dil öğrenmeyle ilgili karşılaşılan zorluklar olduğu anlaşılmaktadır. Çoğu, toplumsal sorunların, Türkçe bilmemelerinden dolayı kendilerini ifade edemediklerinden yaşadığını değerlendirmektedir. Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin, Türkçe öğrenmeyi istedikleri ancak uzun ve zorlu çalışma koşullarından dolayı Türkçe öğrenmeye zaman ayıramadıkları; çoğunun çalışmak ya da dil öğrenmek arasında bir tercih yapmak zorunda kaldıkları, göç sürecinin başından beri dil öğrenmenin önemli olduğunu düşündükleri ve ikamet edecekleri kenti tercih ederken o kentteki dil eğitimi fırsatlarını özellikle araştırdıkları anlaşılmaktadır. Bu anlamda Türkçe eğitiminin verilmesinde devletin daha destekleyici olabileceği, daha sistemli uygulamalar gerçekleştirebileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Suriyeliler kendilerine her fırsatta yöneltilen *geri dönecek misin* sorusunun aslında toplumsal olarak kabul edilmediklerinin bir ifadesi olduğunu değerlendirmekte, kendilerinin keyfi olarak değil savaş nedeniyle, zorunda olarak göç ettiklerinin çoğu zaman unutulduğunu düşünmektedirler.

Kültürel sorunlar ifade edilirken eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin kendi içlerinde bazı ayrımlara gittikleri görülmüştür. Eğitimli olduklarından kendilerini *diğer* Suriyelilerden farklı gördükleri anlaşılan eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler, kendi içlerinde eğitimli-cahil, Halepli-Şanlı, köylü-şehirli gibi ayrımlar oluşturmuşlardır. Sorun yaratan kişilerin genellikle Halepli olduklarını, bu kişilerin çoğunlukla eğitimsiz olduklarını, *onların* yarattıkları sorunlar nedeniyle kendilerinin de sorun yaşadığını düşünmektedirler. *İyi* ile *kötünün* ayrılmasında devletten beklentilerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Toplumsal olarak kabul edilmediklerini düşünen Suriyelilerin, kamusal alanda özellikle anadillerini konuşma konusunda sorun yaşadıkları ve hem anadillerini konuşmalarından hem de kılık/kiyafetlerinden ve dış görünüşlerinden Suriyeli oldukları anlaşıldığında, yabancı düşmanlığı olarak nitelendirilebilecek davranışlara maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin kültürünü öğrenmenin gerekliliğini kabul eden Suriyelilerin kendi kimliklerinin de tanınmasına ve kendilerine saygı duyulmasına dair isteklerinin olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal uyum konusu tek boyutlu olarak düşünöldüğünde ve uyuma yönelik beklenti ve faaliyetler yalnızca göç eden tarafa uygulandığında asimilasyona maruz kalınması gibi bir duygu yaratmaktadır.

Araştırma sonucunda vatandaşlık uygulamasıyla ilgili düşünce ve beklentilere bakıldığında, Türk vatandaşlığının geleceğe yönelik belirsizliği ortadan kaldırması ve Türkiye'de, eğitimini aldıkları ya da Suriye'de yaptıkları işleri gerçekleştirebilmeleri ve dolayısıyla sosyal ve ekonomik olarak hak ettikleri konuma yükselebileceklerini düşündükleri görölmektedir. Ancak bununla birlikte, hayatlarında hiçbir şeyin değişmeyeceğini, ne olursa olsun bir yabancı olduklarını ve hiçbir zaman kabul görmeyeceklerini düşünenler de bulunmaktadır. Suriyelilerin vatandaşlık uygulamasına güven duymadıkları anlaşılmakta, sahte diplomalı birçok insanın olabileceği ifade edilmekte ve buna karşı çok dikkatli davranılması gerektiği düşünölmektedir.

Eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler yaşadıkları sosyo-ekonomik, kültürel ve toplumsal kabul ve uyumla ilgili sorunlarının çözümü için ve birlikte yaşayabilme pratiğinin geliştirilmesi açısından kültürel duyarlılık içeren bir yaklaşım gerektiğini, her iki halkın da birbirlerinin kültürlerini tanınması için çeşitli eğitim, bilgilendirme faaliyetleri, kültürel faaliyetler yapılması gerektiğini düşünmektedirler. Türkçe öğrendiklerinde kendilerini daha iyi ifade edebileceklerinden halktaki önyargı ve olumsuz düşüncelerin ortadan kalkacağını düşünen eğitim düzeyi yüksek Suriyeliler bu sorunların ortadan kaldırılması için yapılması gerçekleştirilmesi gerekenin *misafirlik* ve *geçicilik* kavramlarıyla oluşan hukuki boşluğun ortadan kaldırılması olduğunu düşünmektedirler.

Türkiye'nin kapılarını kendilerine açtığını ve onlara sahip çıktığını minnettarlıkla her fırsatta dile getiren eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin, sosyo-ekonomik ve kültürel sorunları, Türkiye halkı ile yaşadıkları toplumsal kabul konusundaki sorunların çözümü noktasında yine devlet yetkililerinden destek bekledikleri anlaşılmaktadır.

Göç politikaları günümüzde güvenlik ekseninde siyasi bir çerçevede oluşturulsa da Türkiye'de hem yerel halk hem de göçmen ve sığınmacılar açısından toplumsal kabul ve uyumu içeren, kapsamlı bir göç politikasına ihtiyaç duymaktadır. Türkiye'nin kendi kültürel dinamikleri ve Suriyelilerin kültürel dinamikleri dikkate alınarak, kamu kurumlarının günü kurtarmak adına ayrı ayrı oluşturdukları parçalı uygulamaların ötesinde devletin bütün kurumlarını içeren ve göç alanında bir devlet politikasının ürünü olan plan ve programlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu plan, program ve uygulamaların hem yerli halkın toplumsal kabulünü hem de göç edenlerin uyumunu destekleyecek nitelikte olması gerekmektedir. Böyle bir toplumsal kabul ve uyum uygulaması ancak tüm göçmen grupları içeren, farklı kültürlere saygılı ve hak temelli bir yaklaşımla mümkündür.

KAYNAKÇA

- Agcadağ-Çelik, İ. (2021). Suriyelilerin sınır kentlerdeki toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(37), 4784–4823. <https://doi.org/10.26466/opus>
- Akat, S. (2021). Sakarya'daki Suriyelilerin toplumsal uyum süreci ve entegrasyonu. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 7(14), 43–67.
- Akkır, R. (2019). Din, sosyalleşme ve toplumsal uyum: Suriyeli mülteciler örneği. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 953–971. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.575704>
- Aydın, A. H. & Durgun, S. (2018). Kahramanmaraş'taki Suriyeli sığınmacıların yerel halk tarafından sosyo-ekonomik ve politik açıdan değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 501–526.
- Aygül, H. H. (2018). Mülteci emeğinin Türkiye işgücü piyasalarındaki görünümünü ve etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 68–82. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.369358>
- Binggeli, S., Dietz, J. & Krings, F. (2013). Immigrants: A forgotten minority. *Industrial and Organizational Psychology-Perspectives on Science and Practice*, 6(1), 107–113.
- Budak, P., Demir, M. S., Tan, M. & Sarı, M. (2017). Yerel halkın algısında Suriyeli sığınmacılar ve toplumsal etkileri: Elazığ ili örneği. *The Journal of Academic Social Science*, 5(62), 543–564. <https://doi.org/10.16992/asos.13262>
- Çağlar-Deniz, A., Ekinci, Y. & Hülür, B. (2016). Suriyeli sığınmacıların karşılaştığı sosyal dışlanma mekanizmaları. *SBARD*, 14(27), 17–40.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67–91. Tarihinde adresinden erişildi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23522/250638>
- Çetin, İ. (2016). Suriyeli mültecilerin işgücüne katılımları ve entegrasyon: Adana-Mersin örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2016), 1001–1016.
- Dedeoğlu, S. & Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve sosyal dışlanma: Türkiye'de yabancı göçmen kadınlar*. Efil Yayınevi.
- Dietz, J., Joshi, C., Esses, V. M., Hamilton, L. K. & Gabarrot, F. (2015). The skill paradox: Explaining and reducing employment discrimination against skilled immigrants. *International Journal of Human Resource Management*, 26(10), 1318–1334. <https://doi.org/10.1080/09585192.2014.990398>
- Ekici, H. (2019). Türk toplumunda Suriyelilere yönelik algılanan tehditler ve çözüm önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19. <https://doi.org/10.21560/spcd.v19i49119.487325>
- Ela-Özcan, E. D. (2017). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183–215. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/isvehayat/issue/29036/310477>
- Erder, S. (2006). *Refah toplumunda getto*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erder, S. (2017). Suriye göçü ve sonrası. *Sosyal hizmetlerde güncel tartışmalar* (Şahin-Taşğ, Ed.)

- içinde. ss. 111–118. Nika Yayınevi.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Suriyeliler barometresi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve uluslararası toplumsal alanlar*. Bağlam Yayıncılık.
- Gürel-Üçer, Z. A., Özkazanç, S. & Atılgan, Z. (2018). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin kente uyumu: Ankara Siteler’de istihdama katılım. *IBAD Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 610–624.
- Hall, E. T. (1976). *Beyond culture*. Anchor Books.
- İçduygu, A., Erder, S. & Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye’nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*. MİRekoç-Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.
- Jamil, H., Fakhoury, M., Yamin, J. B., Arnetz, J. E. & Arnetz, B. B. (2016). Determinants of employment among well-educated refugees before and after the 2007 U.S. economic recession. *Letters in Health & Biological Sciences*, 1(1), 12–17. <https://doi.org/10.15436/2475-6245.16.004>
- Kabaklı-Çimen, L. & Ersoy-Quadir, S. (2021). An investigation of Syrian asylum seekers’ attitudes toward their situation in Turkey. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(50), 10–43. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.613739>
- Karaoğlu, E. (2015). *The role of social dominance orientation, empathy and perceived threat in predicting prejudice of Turkish citizens toward Syrian immigrants*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Koyuncu, A. (2014). *Kentin yeni misafirleri Suriyeliler*. Çizgi Kitabevi.
- Küçükkömürler, S. & Sakallı, N. (2017). Gruplar arası ilişkileri düzenlemede sosyal temas kuramları: Gruplar arası, yayılcı ve hayali temas. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5(9), 1–31. <https://doi.org/10.7816/nesne-05-09-01>
- Kümbetoğlu, B. (2015). Göç çalışmalarında “nasıl” Sorusu. S. G. İhlamur-Öner & N. A. Şirin Öner (Eds.). *Küreselleşme çağında göç kavramlar- tartışmalar* içinde. (ss. 49–85). İletişim Yayınları.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47–57.
- Majerski, M. M. (2019). The earnings of immigrant and native-born men in Canada: The Role of social networks and social capital. *Sociological Quarterly*, 60(2), 314–336. <https://doi.org/10.1080/00380253.2018.1526054>
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A Review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466. <http://www.jstor.org/pss/2938462>
- Mattoo, A., Neagu, I. C. & Özden, Ç. (2008). Brain waste? Educated immigrants in the US labor market. *Journal of Development Economics*, 87(2), 255–269. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2007.05.001>

- Mills, C. W. (2007). *Toplumbilimsel düşün.* Der Yayınları.
- Morgül, K., Savaşkan, O. & Mutlu, B. (2021). *İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumlar: Partizanlık, yabancı karşıtlığı, tehdit algıları ve sosyal temas.* Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı.
- Nalçı, E. N. (2019). Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Trabzon iline adaptasyonu. *İmgelem*, 3(5), 377–412.
- Orhan, O. (2014). *Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu: Bulgular, sonuçlar ve öneriler.* Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM).
- Özer, Y. (2015). Göçmenlere yönelik yabancı düşmanlığı Türkiye için tehlike olabilir mi? Suriyeli Göçmenler Üzerinden Bir Değerlendirme. *Sosyoloji Dvany*, 6, 177–192.
- Polat, Y. & Yılmaz, A. (2021). Türkiye'deki Suriyelilerin kente uyumu: Elazığ örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 953–976. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.808118>
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167–235.
- Şimşek, D. (2017). Göç politikaları ve "İnsan güvenliği": Türkiye'deki Suriyeliler örneği. *Toplum ve Bilim*, (140), 6–10.
- Steinmann, J. P. (2019). The paradox of integration: Why do higher educated new immigrants perceive more discrimination in Germany? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(9), 1377–1400. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1480359>
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening opportunities: A theory relating mobility and distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845–867.
- Tanrıverdi, A., & Ulu, M. (2020). Kayseri'deki Suriyelilerin vatan algısı, savaş öncesi ve sonrası yaşantılarına dair görüş ve düşünceleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (50), 262–289.
- Üstündağ, N. M. (2019). *Zorunlu göçte nitelikli olmak: Eğitimli Suriyeli göçmenlerin İstanbul emek piyasasındaki deneyimleri.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Uzman, N. & Tösten, R. (2016). Suriyeli akademisyenlerin bakış açısından Türkiye-Suriye ilişkileri ve sığınmacılar meselesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 251–272.
- Wallerstein, I. (2000). *Bildiğimiz dünyanın sonu yirmi birinci yüzyılın sosyal bilimi.* Metis Yayınları.
- Yalçın, V. (2019). Sakarya'daki Iraklı ve Suriyelilerin göç süreçleri, bütünleşme ve gelecek beklentileri. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 335–353. <https://doi.org/10.33905/bseusbed.540606>
- Yiğit-Özüdoğru, H. & Kan, A. (2021). Yerel halkın Suriyelilere yönelik tutumunu etkileyen demorafik değişkenlerin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(50), 162–194. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.630776>
- Yıldırım, S., & Erdoğan, H. (2019). Suriyeliler bakış açısının toplumsal uzaklık bağlamında

incelenmesi: Sakarya ili örneği. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 343–363.

Yılmaz, E. A. (2019). Uyum teorileri çerçevesinde Suriyelilerin Türkiye'ye Entegrasyon süreci. *Journal of Turkish Studies*, 14(5), 287–302. <https://doi.org/10.29228/turkishstudies.23018>

Yüksel, K., & Aydemir, C. (2020). Misafirlikten kalıcılığa: Düzce ilinde bulunan Suriyelilerin sosyal uyumu. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 284–299.